

بر مدار فهم نایستا

(در دستوری تاملات بیدل دهلوی)

بابک عبداللہ

انتشارات معتبر

۱۳۹۹

سرشناسه : عبدالحی، بابک، ۱۳۶۱ -

عنوان و نام پدیدآور : بر مدار فهم نایستا/ بابک عبدالحی.

مشخصات نشر : اهواز: موسسه فرهنگی هنری آداب، انتشارات معتبر، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری : ۱۴۶ص: ۱۴۵/۵س.م.

شابک : ۳۰۰۰۰ ریال ۳-۱۳۳-۴۱۹۱۳۳-۶۰۰-۹۷۸:

وضعیت فهرست نویسی : فیا

موضوع : بیدل دهلوی، عبدالقادر بن عبدالخالق، ۱۰۵۴ - ۱۱۳۳ق. -- نقد و تفسیر

موضوع : شعر فارسی -- قرن ۱۲ق. -- تاریخ و نقد

موضوع : Persian poetry -- ۱۸th century -- History and criticism

ده بندی کنگره : ۶۶۵۵ PIR

زده بندی دیوبند : ۸۶۱/۵

شماره شناسی ملی : ۶۲۴۰۶۹۵

مؤسسه فرهنگی هنری آداب

تألیف: ۰۶۱-۳۲۲۱۱۳۶۸ و ۰۶۱-۳۲۲۲۵۴۹۶

پست الکترونیکی: moatabar.alavi@gmail.com

عنوان کتاب: بر مدار فهم نایستا

نویسنده: بابک عبدالحی

ناشر: انتشارات معتبر (وابسته به مؤسسه فرهنگی هنری آداب)

شمارگان: ۱۰۰۰

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹

طراح جلد: هادی کریمی شوشتری

شابک: ۳-۱۳۳-۴۱۹-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۷	دیباچه
۱۶	کوتاه در باب میرزا عبدالقادر بیدل دهلوی
۲۱	درآمدی کوتاه بر سبک و انواع آن در ادبیات فارسی
۲۱	سبک خراسانی یا سبک مانع (سده‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم):
۲۴	سبک عراقی (سده‌های ششم تا نهم)
۲۵	سبک هندی یا اصفهانی (اوایل سده نهم)
۲۷	مکتب بازگشت ادبی (سده دوازدهم)
۴۷	تأثیر ادبیات عصر صفوی بر جریان زبان فارسی در هندوستان
۵۳	کوتاه در بیان فحوای سخن بیدل دهلوی
۵۷	کلام بیدل دهلوی، محتوای مستتر دیرباب
۵۹	دشوارگویی متناقض‌نمای گفتار بیدل دهلوی (تکلف زبان و معنی) ..
۹۱	محتوای فرای زمان و عقلانیت
۹۲	وهم در اندیشه بیدل دهلوی
۹۲	عنقا در اندیشه بیدل دهلوی
۱۳۷	پایان سخن:
۱۴۴	منابع و مآخذ

دیباچه

آنان که شعر را هم مثل داستان و روزنامه می‌خوانند بهتر است به سراغ شعر، بالأخص سبک هندی و به ویژه طرز بیدل نروند.^۱ بی‌گمان آنچه حیانت ذهن و تأملات تمدن ساز بشر را فراگرفته است و از این حیث به بخش‌های اجتماعی او جهت و یا حتی اثر می‌بخشد، ضرورت است. تبیین ضرورت‌ها و یا حتی یک ضروری مهم می‌تواند زمینه‌ساز خلق رمانها، شکل‌گیری جهت‌ها و در نهایت آثار انسانی گردد. این اصل در واقع بازگر و زمینه‌ساز نوعی عزم و آهنگ در انسان برای پیاده ساختن انشعاعیات ه‌لده در روان اوست که میل به بروز و ظهور دارد. نیاز به در کار داشتن خلاقیت نیز در روند ذکر شده هرچند الزامی نیست اما در شکل‌گیری محسوس ماهوی اثر نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. آن‌چنانکه بزرگان همیشه از بی‌بوغ بهره داشته‌اند و این سه ضلعی خلاقیت، محتوا و نبوغ چراغ راهنمای سلوک تفکر ایشان بوده است. در بیان‌های اعجاز آمیز زبان و ادب

۱- نشئه ازل، گزیده اشعار بیدل

فارسی، تکیه بر حرکت با نشانگر ضروریات، آنچنان مهم می‌نماید که حتی در عشقی خانمان‌برانداز نیز به حکم ضرورت باید افکند خویش را، آنچنانکه سعدی گفته است:

ستم از کسی ست بر من که ضرورتست بردن
نه زار زخم خوردن نه مجال آه دارم

در باب معنای سترگ و در باب برگزیدن مختارانه ضروریات و بایستگی‌های حیات که مجموعه‌ای از نیکی‌ها و بدی‌هاست، بشر خوش بوم و دارنده شخصیت ممتاز اوست که عنان برنتافته پذیرای ره‌آوردها و و تمام خبرها باشد، همچنانکه شیخ اجل در جای دیگر این معنا را بدین‌سان آورده:

نه آفتاب ضعیف وجود انسان را
نه آفتاب فلک را ضرورتست زوال

بنابراین گفتار گاه حتی به ضرورت می‌ایبم که اصل ضرورت زوال در حیات جاریست و چاره‌ای از آن جز پذیرش تراژیک اما عقلایی و استعلایی نیست. بگذریم از تفکری که ثبات را حتی به چندان مهم و مؤثر، می‌پذیرد و بیشتر می‌پسندد، هر آینه که این پذیرش نیز از سر اجباری طبیعی باشد و در نهایت، ضرورت، شاید از این سوی بتواند محترم نیز افتد، اما درک یکباره، طوفانی و نابهنگام اصل ضرورت،

اهل نظر را زبنده‌تر است، همچنانکه باید در محتوایی تراژیک پذیرفت که گاه فروشد تأملات بشری از فراشد سرآمدتر به نظر آید و در نقاط ایستایی زمان می‌توان درک کرد آنچه را صائب تبریزی در بیان این مفهوم آورده است:

رتبه ریزش بود بالاتر از اندوختن
پیش عارف برگریز از نوبهاران خوش‌تر است

یقیناً تحلیل و نقد این نوع نگرش نیز کاری چندان نیک و پسندیده نیست، از آن جهت که به فراخور تعداد انسان‌ها، حیات طبیعی و روند موجود، محتوای نگرش موجود است و در خیلی زمان‌ها دخالت در فراز و فرود بیار یک مک، می‌تواند حوصله نگارنده و گوینده را تا حدی سرریز نماید که بارش به حافظ و خود را با یک مصرع طلایی از سوارکاران موج‌های بلند سمن دهایی بخشد، آنجا که او گفته است:

نصیحت همه عالم به گوش من باد است...

بی‌شک بیدل دهلوی نیز بر همین پایه آورده است:

از بس که درد بی‌اثری داشت طینتم
در پیش هر که کرد نصیحت گریستم

اشاره‌مردی پر افسوس و بی‌زمان و بدیل و تکرار، چه راهگشاست